

Stuurgroep lid Theo Geldens:

“Het tempo waarin we veranderen moet te behappen zijn”

Dit voorjaar verruilde Marinus Biemans, tot voor kort lid van de Stuurgroep van het Regionaal Meetnet, zijn ambt als wethouder van de gemeente Deurne voor het directeurschap van een woningcorporatie. Toen de leden van het algemeen bestuur werd gevraagd wie interesse had om de vacante functie in te voelen hoefde Theo Geldens, wethouder in Valkenswaard, niet lang na te denken. “Luchtkwaliteit is een onderwerp dat al lang mijn aandacht heeft.”

Niet iedereen is iedere dag bezig met de luchtkwaliteit, maar Theo Geldens misschien toch wel. “Het onderwerp heeft mijn aandacht, om twee redenen. Allereerst omdat ik een dochter heb met luchtwegproblemen. Daarnaast omdat ik me er soms over verbaas hoe weinig aandacht luchtkwaliteit heeft. Ik heb eens deelgenomen aan een Europees programma om Afrikaanse landen te helpen een robuuste democratie te worden. Voor dat programma ben ik in Kampala geweest, de hoofdstad van Uganda. Wat me toen opviel: hier in het westen vervangen we vervuilende auto's door schonere auto's, vaak elektrisch.

Die oude auto's gaan naar Afrika. Daar zijn geen milieunormen en ook geen periodieke controles. De lucht bij ons wordt schoner, maar daar viezer. En als het Saharazand uit Afrika ons bereikt, zou het fijnstof van daar ons dan niet bereiken? Het is één wereld. Met het verplaatsen van de problemen schieten we weinig op.”

Volgens Geldens heeft Nederland in vergelijking met veel andere West-Europese landen bepaald geen beste luchtkwaliteit. “Bovendien staat onze regio aan de vooravond van een grote groeisprong, met 100.000 extra woningen. Dat betekent meer bewoners, meer vervoersbewegingen over de weg en door de lucht, meer transport en dus meer druk op de luchtkwaliteit. Wat mij betreft is een Regionaal Meetnet Luchtkwaliteit dan ook een harde noodzaak. We hebben inzicht nodig in de luchtkwaliteit en moeten kunnen zien op welke momenten en waardoor de luchtkwaliteit soms niet op orde is en wat we kunnen doen om de luchtkwaliteit te verbeteren. En zeg niet dat het niet kan. We zijn er ook in geslaagd het gebruik van drijfgassen in spuitbussen te verbieden, waardoor het gat in de ozonlaag zich kon herstellen. Als we willen kunnen we veel. Maar het begint met bewustwording van de situatie en onze rol in het probleem.”

In de bres

Dat economische belangen soms botsen met ons streven naar schone lucht is een open deur. Geldens: “Steeds meer mensen springen in de bres voor de kwaliteit van de leefomgeving. Daar ben ik op zich hartstikke blij mee. Ik zie het als mijn opdracht de samenleving mee te nemen in onze ambitie: een gezondere woonomgeving. Maar we hebben ook onze economie nodig. Het moet anders, maar dat kan niet acuut. We kunnen morgen niet Eindhoven Airport sluiten, alle brouwerijen sluiten en de agrarische sector op slot doen, al was het maar omdat veel sectoren de afgelopen jaren enorm hebben geïnnoveerd. Laten we voor de ombuigingen een tempo hanteren dat te behappen is. Dan verminderen we de weerstand tegen de maatregelen die uiteindelijk toch een keer genomen moeten worden en komen we uiteindelijk sneller op de plaats van bestemming.”

Niet verbieden maar stimuleren

Er ligt voor het Regionaal Meetnet een voorstel voor een overgangsjaar 2025 en het uitwerken van een vervolgsce­nario voor 2026 en verder. Geldens: “Het is goed om met elkaar te bespreken hoe we het meetnet kunnen borgen. Voor mij staat als een paal boven water dat we het meetnet nodig hebben. Ik ben van mening dat we de luchtkwaliteit continu zouden moeten

Theo Geldens, Stuurgroep lid Regionaal Meetnet

Stuurgroep lid Theo Geldens

monitoren en langjarige gegevens moeten verzamelen, vanuit onze zorgplicht richting burgers. Daar zal ik me blijvend hard voor maken. Daarom zal ik de komende tijd gesprekken aangaan met alle partners, in de hoop dat alle deelnemende gemeenten op termijn bereid zullen zijn, naast deelname aan het Regionaal Meetnet, ook het Schone Lucht Akkoord te tekenen. Dat is een nuttig hulpmiddel. Er zitten bijvoorbeeld laagdrempelige en goedkope stappen in, zoals een aanbeveling geen hout te stoken op momenten dat de rook en het fijnstof niet goed weg kunnen, met redenen omkleed. Helpen en stimuleren werkt sowieso veel beter dan mensen op de vingers te tikken en bijvoorbeeld te verbieden hout te stoken.”

Volgens Geldens leefden onze voorouders hand in hand met de natuur. “Wij zijn dat grotendeels verlerd. Lange tijd dachten we dat we de natuur naar onze hand konden zetten, maar dat is een illusie. We moeten het in symbiose met de natuur doen, bijvoorbeeld woningen bouwen die echt passen in het landschap in plaats van het landschap te vernietigen. In Lage Heide, een nieuwbouwwijk in Valkenswaard, is ons dat aardig gelukt.”

Meetbox ten zuiden van Valkenswaard

Rik Thijs, Hagar Roijackers en Theo Geldens vormen samen met ambtelijke ondersteuning en de secretaris, de Stuurgroep Regionaal Meetnet. Zij vertegenwoordigen de drie financierende partners (Eindhoven, provincie en ODZOB) van het Regionaal Meetnet.

Eén meetnet, drie pijlers

“Het begint met bewustwording”

Het Regionaal Meetnet Luchtkwaliteit is onderverdeeld in drie pijlers. Wat houden ze in en wat beogen ze tot stand te brengen? Drie kartrekkers aan het woord die – ondanks de sombere geluiden die je nogal eens hoort – positief zijn ingesteld. “De afgelopen twintig jaar is de luchtkwaliteit in Nederland sterk verbeterd. Het is nu aan ons om de volgende stap te maken”

Ruben Goudriaan, TNO (trekker pijler 1)

Pijler 1 van het Regionaal Meetnet Luchtkwaliteit staat in het teken van de techniek. Kartrekker is Ruben Goudriaan, werkzaam bij TNO. “Mijn pijler heeft betrekking op de meetapparatuur, de gegevens die we verzamelen, de interpretatie van die gegevens en het schetsen van handelingsperspectief om de luchtkwaliteit te verbeteren. Onder deze pijler valt de verzorging van het vaste regionale meetnet. Daarnaast geven we momenteel, in overleg met enkele regiogemeentes, vorm aan lokale meetcampagnes waar we inzichten uit willen halen waar de hele regio mee aan de slag kan.” Volgens Ruben is het Regionaal Meetnet in Zuidoost-Brabant uniek voor ons

Eén meetnet, drie pijlers

land. “Dat zit hem in twee dingen. Allereerst vanwege de vele partijen die erbij betrokken zijn en samenwerken: de deelnemende gemeenten binnen de ODZOB, ODZOB zelf, RIVM, gemeente Eindhoven, Provincie Noord-Brabant, GGD, Universiteit Utrecht, Aireas en TNO. Het tweede aspect is dat we de tussenliggende schakel willen vormen tussen het referentiemeetnet van het RIVM en meetinitiatieven van burgers in de regio.”

Zes mobiele meetkasten

“Het Regionaal Meetnet meet stikstofdioxide, fijnstof en ultrafijnstof. Het ene stofje heeft andere oorzaken en andere gevolgen dan het andere. Dat betekent dat het handelingsperspectief tussen deze stoffen verschilt en het verbeteren van de luchtkwaliteit een brongerichte aanpak vraagt. Ons doel is het meetnet zo in te richten dat gemeenten, burgers en bedrijven onze gegevens kunnen inzien en op grond daarvan een beter beeld krijgen van de regionale luchtkwaliteit en de bronnen die daar een rol in spelen. We kunnen daarbij meedenken over maatregelen vanuit alle kennis die in het consortium aanwezig is. En als ze specifieke vragen hebben over een lokale situatie kunnen we daarnaast mobiele meetkasten plaatsen. We hebben er zes; gemeenten kunnen die bijvoorbeeld aanvragen voor bewustwordingscampagnes of het evalueren van maatregelen.”

Inzicht en bewustwording

Jean-Paul Close is trekker van pijler 2 van het Regionaal Meetnet. Deze pijler staat in het teken van inzicht. “Voor je maatregelen kunt

nemen moet je eerst weten hoe het staat met de luchtkwaliteit, hoe bepaalde vormen van luchtverontreiniging worden veroorzaakt, wat de gevolgen ervan zijn en wat je er tegen zou kunnen doen. Met andere woorden: we moeten eerst zorgen dat mensen begrip krijgen voor het onderwerp en de urgentie. Daarna pas kun je met elkaar bespreken welke maatregelen je zou kunnen nemen.”

Zelfbewuste keuzes maken

Volgens Jean-Paul Close, mede-initiatiefnemer van het AiREAS samenwerkingsverband voor gezondheid en gezonde lucht, is het primaire doel van het meetnet mensen te helpen om bewust om te gaan met het belang van schone lucht in het algemeen voor onze integrale gezondheid. “Een AiREAS-onderzoek naar blootstelling aan luchtvervuiling in combinatie met onze levensstijl heeft uitgewezen dat

meer dan 50% van onze problemen met luchtvervuiling door onszelf worden veroorzaakt. Dat gebeurt niet alleen buiten op straat maar ook binnen, thuis, op het werk en tijdens het recreëren.”

Pijler 2 is vooral gerelateerd aan ons gedrag buitenshuis, of dat wat we binnenshuis doen maar via de schoorsteen effect heeft op de omgeving. Jean-Paul: “Het gaat er vooral om dat we de inwoners en organisaties van Zuidoost-Brabant meenemen in de kennis die we met dit meetnet opdoen. Zo wordt iedereen uitgenodigd om bewust en actief aandacht te besteden aan de dagelijkse keuzes die we maken en die de luchtkwaliteit beïnvloeden. Dit gebeurt door bijvoorbeeld informatievoorziening, burgerdialogen, het delen van initiatieven van pionierende of ondernemende burgers die een positieve

impact hebben op de volksgezondheid en de leefomgeving. Uiteindelijk is die gezonde leefomgeving voor ons allemaal belangrijk en dus ook een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.”

Tegengestelde richting

Volgens het Longfonds sterven in ons land jaarlijks zo'n 11.000 mensen per jaar vroegtijdig als gevolg van slechte luchtkwaliteit. “Het is daarmee de eerste omgevingsfactor die zo hoog scoort.” Jean-Paul vult daarop aan dat ongeveer 1,2 miljoen Nederlanders problemen hebben met de longen. “Zij trekken vaak aan de bel als de luchtkwaliteit in het geding is. Wat me verbaast is dat je weinig hoort van die overige 16 miljoen Nederlanders. Als we in Nederland beleid maken wordt de luchtkwaliteit slechts zelden als primair aandachtspunt meegenomen. We zijn verknocht aan onze gewoontes en staan niet stil bij de impact ervan op onszelf of onze omgeving. Niet uit onwil maar uit onwetendheid. Dat proberen wij met het meetnet te veranderen. Ik hoop dat het meetnet in tegengestelde richting werkt. Dus niet dat de metingen voor gemeenten aanleiding zijn om van burgers en bedrijven te vragen om hun gedrag aan te passen, maar dat burgers en bedrijven de informatie uit het meetnet bekijken en uit zichzelf hun gedrag op onderdelen bijstellen. Dan kunnen we met het meetnet juist onze vooruitgang meten, in plaats van steeds het probleem te moeten duiden. Doel van pijler 2 is de integrale bewustwording en de participatie te vergroten.”

Eén meetnet, drie pijlers

Het Regionaal Meetnet Zuidoost-Brabant is sinds medio 2021 operationeel. Sindsdien worden de meetgegevens ieder jaar geduid door TNO in afstemming met het RIVM en de Universiteit Utrecht. Wat zijn we sindsdien te weten gekomen? Ruben: “In de meetgegevens is goed zichtbaar dat fijnstof zich als een deken over de regio beweegt. Een belangrijk deel daarvan komt van buiten de regio en wordt afhankelijk van de windrichting aangevoerd. Daarnaast zien we ook lokaal verhogingen terug, bijvoorbeeld rond drukke wegen. Hetzelfde geldt voor sommige meetlocaties in het buitengebied. Mogelijk is agrarische activiteit daarvan de oorzaak. We zijn momenteel op zoek naar lokale informatie zodat we nog beter kunnen duiden wat er rond de meetlocaties gebeurt.”

Invloed

Rond het vliegveld is de invloed van vliegverkeer en het nabije autoverkeer terug te zien in de metingen van ultrafijnstof. De concentraties stikstofdioxide kennen ook een sterke relatie met verkeer; de concentraties zijn duidelijk verhoogd tijdens de ochtend- en de avondspits. In het weekend is de ochtendpiek niet te zien. “De conclusie is daarmee dat als er tijdens de spits minder autoverkeer is de pieken zullen afvlakken. Dat veel verontreiniging komt aanwaaien en (inter-)nationale samenwerking op dit dossier noodzakelijk is, betekent niet dat we machteloos zijn. We kunnen de lokale luchtkwaliteit mede positief beïnvloeden door onze keuzes. Bijvoorbeeld door de fiets te pakken in plaats van de auto.

Of door bijvoorbeeld de stookwijzer te volgen als het gaat om het wel of niet stoken van hout. Juist doordat luchtkwaliteit zich niet aan grenzen houdt zal iedereen zijn steentje moeten bijdragen.”

Henri van der Velden is trekker van pijler 3, de zogenaamde toolbox. “Hieronder verstaan we de samenwerking met andere gemeenten, belangenorganisaties en burgers en het delen en toepassen van de informatie die we uit het Regionaal Meetnet halen.” Die gegevens worden gepubliceerd op een [website](#) die volgens Henri nogal technisch ingestoken is. “Voor een leek valt het niet mee om van die gegevens chocola te maken. Daarom proberen wij het dashboard toegankelijker te maken en gegevens beter te visualiseren. Dat doen we

met behulp van de ervaringen van gebruikers, zodat bezoekers van de website snappen wat er gebeurt en zich bewust worden welke zaken de luchtkwaliteit beïnvloeden. Denk aan het vuurwerk met nieuwjaar of, eerder dit voorjaar, een calamiteit nabij de Randweg Eindhoven waardoor het verkeer overal in Eindhoven vastliep. Dat zie je terug in de meetgegevens – we meten de luchtkwaliteit iedere tien minuten – met enorme pieken.”

De luchtkwaliteit in Europa is de afgelopen twintig jaar flink verbeterd, aldus Jean-Paul. “Dat is vooral te danken aan regelgeving, opgelegd door de overheid. Denk aan schonere auto’s en de uitfasering van kolencentrales. Wat me opvalt is dat wij als burgers achterblijven. We wijzen naar de overheid; die moet

Henri van der Velden, gemeente Eindhoven (trekker pijler 3)

het maar oplossen. Dat is niet reëel. Wij hebben zelf veel invloed op de luchtkwaliteit. De helft van onze blootstelling aan verontreinigde lucht komt van onszelf. Die veroorzaken we zelf, door te roken, door te weinig ventileren, door bakken en braden, schuren en boren. Daar staan we niet zo bij stil.”

Positief formuleren

Henri is drukdoende het dashboard gebruiksvriendelijker te maken. “Denk bijvoorbeeld aan visualisering van de luchtkwaliteit met behulp van kleuren. Zo zou de informatie uit het meetnet ook gemakkelijker kunnen worden gebruikt voor beleidskeuzes. Verder zou ik het mooi vinden als we op termijn het meetnet zouden kunnen gebruiken om de luchtkwaliteit te voorspellen.” Henri bepleit een andere toon in de communicatie over luchtkwaliteit. “Als het gaat om het milieu, vallen vaak termen zoals ‘probleem’, ‘bedreiging’ en ‘veranderen’. Als mensen zulke woorden horen zetten ze de hakken in het zand. We passen ons gedrag pas aan als we inzien wat we ermee winnen en als we dat nieuwe gedrag leuk vinden. Kortom: formuleer het positief, laat zien dat we er met zijn allen invloed op hebben en dat nieuw gedrag een positief effect heeft op onze gezondheid.”

Speelt in jouw gemeente een vraag over de luchtkwaliteit? Via het meetnet kun je de beschikking krijgen over een mobiele meetbox. Meer weten? Neem dan contact op met het Regionaal Meetnet via meetnet@odzob.nl.

Online vragenuurtje Regionaal Meetnet

Op 21 mei was de eerste editie van het online vragenuurtje van het Regionaal Meetnet. Opzet is dat in dit vragenuurtje gemeenteambtenaren vragen kunnen stellen over de luchtkwaliteit en het Regionaal Meetnet. Er zijn dan experts van TNO en/of RIVM aanwezig om deze te beantwoorden.

Ook gebruikt het meetnet dit vragenuurtje voor input op haar producten (op 21 mei was dat bijvoorbeeld een regionale kaart), kunnen casussen worden besproken en kan een thema van het meetnet worden uitgediept. Voor het volgende vragenuurtje (in juni) wordt gedacht aan een toelichting op de plaatsing van de meetpunten van het meetnet en wat dat betekent voor de berekende luchtkwaliteit op andere plekken in de regio.

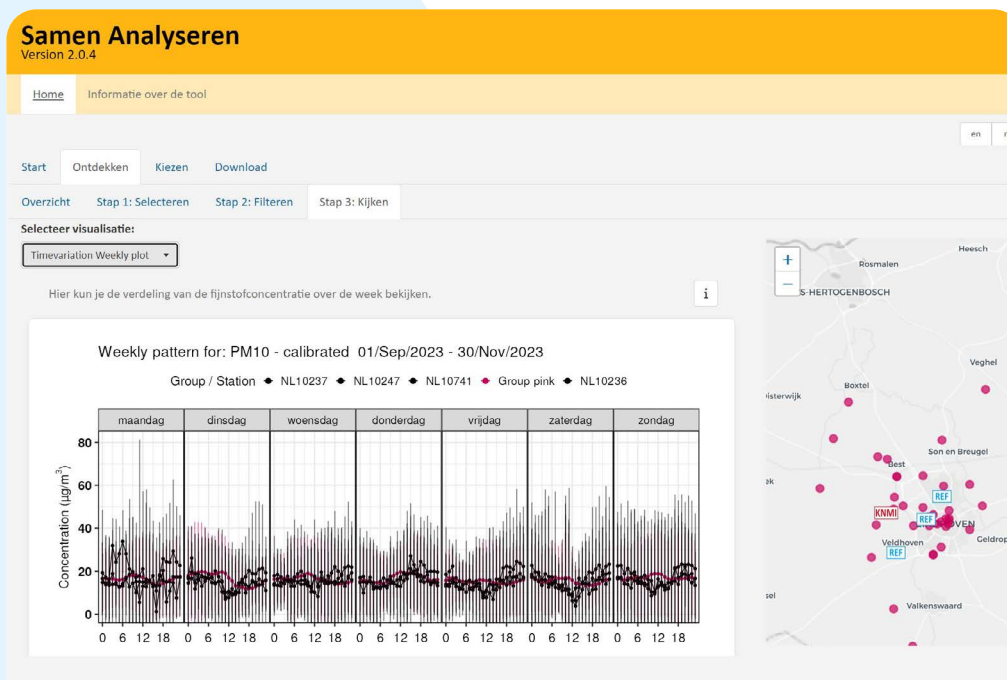
Bedoeling is dat het vragenuurtje laagdrempelig is. Aanmelden is niet nodig, het duurt niet lang en doordat het online is, hoeft u niet het (gemeente)huis uit. Je ontvangt een Teamslink met de agenda in je e-mail en kunt zelf kiezen of je aansluit. De opzet is om het maandelijks te houden, op dinsdagochtend van 9.00-10.00 uur.

Fysieke workshop september

Bovenstaande kenmerken gelden dan weer niet voor een speciale editie van het vragenuurtje die in september wordt

georganiseerd. Dat wordt een fysieke workshop, van twee uur, waarbij aanmelden wel nodig is, zodat het aantal begeleiders van het RIVM kan worden bepaald, die gaan helpen bij het zelf aan de slag gaan met de data van het meetnet op de bestaande website <https://analyseren.samenmeten.nl>. Deze website biedt al veel functionaliteiten, de bedoeling is dat het eigen dashboard van het meetnet hier een aanvulling op gaat vormen.

Bij vragen hierover, of om je alvast aan te melden voor september, kun je mailen naar meetnet@odzob.nl.

<https://analyseren.samenmeten.nl/>

Brede burgerdialogen rond lucht en gezondheid

Het belang van een gezonde, niet vervuilde leefomgeving en lucht wordt door veel mensen niet alleen onderschat, het vormt amper een aandachtsgedebied. Dit komt doordat onze maatschappij veel druk uitoefent op vele andere prioriteiten, tenzij iemand kampt met ademhaling of hart- en vaatproblemen. Bij burgerparticipatie zien we dan ook vooral mensen die op een of andere manier een belang hebben bij lucht, wegens gezondheidsproblemen of lokale ergernissen. Maar de stille meerderheid doet niet mee. Dat is geen onwil, maar vooral gebrek aan betrokkenheid en bewustwording. Om daar verandering in aan

te brengen is AiREAS, samen met partners en het Regionale Meetnet, vanuit pijler 2, een serie campagnes begonnen om burgerdialogen te stimuleren over het belang van lucht en onze gezondheid.

Deze campagnes bestaan uit drie onderdelen waar we het hele jaar mee blijven experimenteren. Het eerste deel is de anonieme online dialoog. Deze bestaat uit twee rondes van drie vragen. Er is ook een QR code te gebruiken om af te drukken op posters/papier voor bijvoorbeeld duurzaamheids evenementen in de gemeenten. U kunt alvast een online indruk opdoen via [deze link](#) of gebruik de onderstaande QR code.

Een tweede onderdeel wordt gevormd door een reeks korte filmpjes die we met behulp van kunstmatige intelligentie samenstellen. Elk filmpje behandelt een aspect dat we ook opnemen in de anonieme vragen of evenementen. Tot slot nodigen we iedereen uit om deel te nemen aan online en fysieke dialoog sessies waar we ook experts toe uitnodigen die de kennis aanvullen en vragen kunnen beantwoorden.

Met de hulp van alle AiREAS en Regionale Meetnet partners, trachten we zo veel mogelijk burgers te benaderen via de drie stappen. Mocht u eigen initiatieven hebben waar dit bij aansluit, laat het dan even weten aan Jean-Paul Close via jpclose@aires.com.

